

Na pragu novih demografskih sprememb

IZVLEČEK

Z demografskimi spremembami se oblikuje nova družba, z njo pa nove okoliščine, ki terjajo spremembe na področju pokojninskega in zdravstvenega sistema. V Sloveniji so zaradi slabših pogojev zagotavljanja osnovnih človekovih potreb starejši ogroženi zlasti na podeželju. Zato bo potrebno razviti nove oblike solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja ter izkušenj.

Ključne besede: staranje prebivalstva, upadanje števila rojstev, demografski prehod, socialna vključenost, medgeneracijsko sodelovanje.

ABSTRACT

On the Threshold of New Demographic Changes
Demographic changes shape a new society, creating new circumstances, for example those that require changes in the area of the pension and health care system. Due to the unfavourable conditions for the fulfilment of the fundamental human needs, the elderly in Slovenia are endangered, especially in the countryside. Therefore, new forms of solidarity among generations with mutual support and the transfer of knowledge and experiences will have to develop.

Key words: population ageing, declining birth rates, demographic transition, social inclusion, intergenerational cooperation.

Avtorja besedila in fotografij:

BARBARA ČERNIČ, absolventka geog., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
E-pošta: barbara.cernic@gmail.com

PETER KUMER, absolvent geog., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
E-pošta: peter.kumer@gmail.com

COBISS I.04 strokovni članek

Po ocenah strokovnjakov za demografijo Združenih narodov naj bi človeštvo v letu 2011 doseglo mejnik, ko bo na Zemlji že sedem milijard ljudi. Napovedujejo tudi, da se bo v prihodnjih desetletjih prebivalstvo še povečevalo (človeštvo naj bi doseglo devet milijard do leta 2045) in to predvsem na račun novih rojstev v državah tretjega sveta. Toda kljub temu, da število svetovnega prebivalstva narašča za približno 80 milijonov na leto, se v najbolj razvitih državah sveta v povprečju rodi celo manj kot 2,1 otroka na žensko, kar je pod pragom vzdrževanja stalnega prebivalstva. Te države imajo nizko stopnjo rodnosti ter smrtnosti. Takšno stanje ima dva pomembna učinka na gospodarstvo. Prvi je, da *baby boom* generacija povojnega razmaha rojstev zagotavlja veliko število delovne sile in razmehoma majhno število mladih in starih vzdrževancev, drugi učinek pa predstavlja začetek upokojevanja te številčne generacije.

"Starost je most med tem, kar je človek naredil, in tem, kar bo zapustil v nadaljevanje drugim; je most med prejšnjim in prihodnjim pokolenjem ljudi v razvoju človeštva" (Ramovš, 2007).

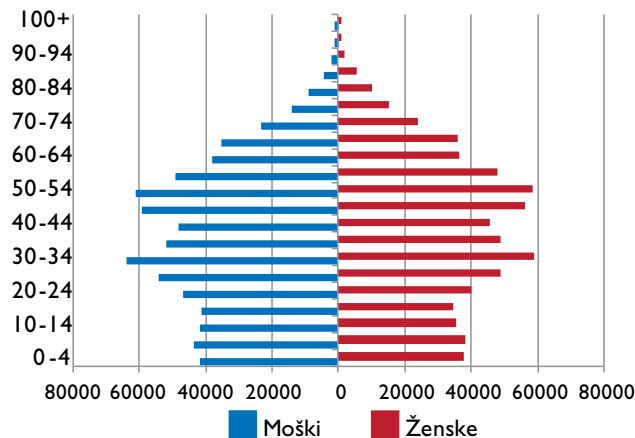
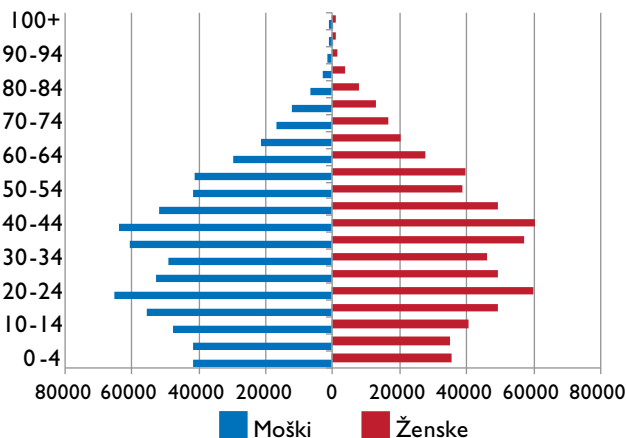
Posledic prehoda se že danes zavedajo mnogi politiki razvitega sveta, ki opozarjajo, da v prihodnosti v njihovih državah morda ne bo dovolj ljudi, ki bodo z delom plačevali za sicer zaslužene pokojnine *"baby boomerjev"*. Odzivi na ta problem so denimo ameriške razprave o socialni varnosti, stavke v Franciji in tudi v Sloveniji, kjer prebivalstvo nasprotuje vse višji starosti za upokojevanje (11).

Tudi v nerazvitih državah postaja staranje prebivalstva velik problem. Ta problem je še toliko bolj pereč, ker je denar iz pokojninske blagajne namenjen le maloštevilni eliti. Tako so tam "starce doslej oskrbovali otroci in vnuki. Z razkrojem družinskih struktur ta socialna mreža razpada", pojasnjuje Hans Fleisch, sekretar Nemškega sklada za svetovno prebivalstvo v Hannovru. Otroci se selijo v mesta, stari ostajajo na podeželju. Ker statistično prideta na enega osemdesetletnika približno dve ženski enake starosti, starejše ženske na ta način obubožajo. "Dokler ne bo sistemov za oskrbo starejših, se bodo morale na majhnih kmetijskih površinah preživljati same do konca svojega življenja", napoveduje Fleisch (14).

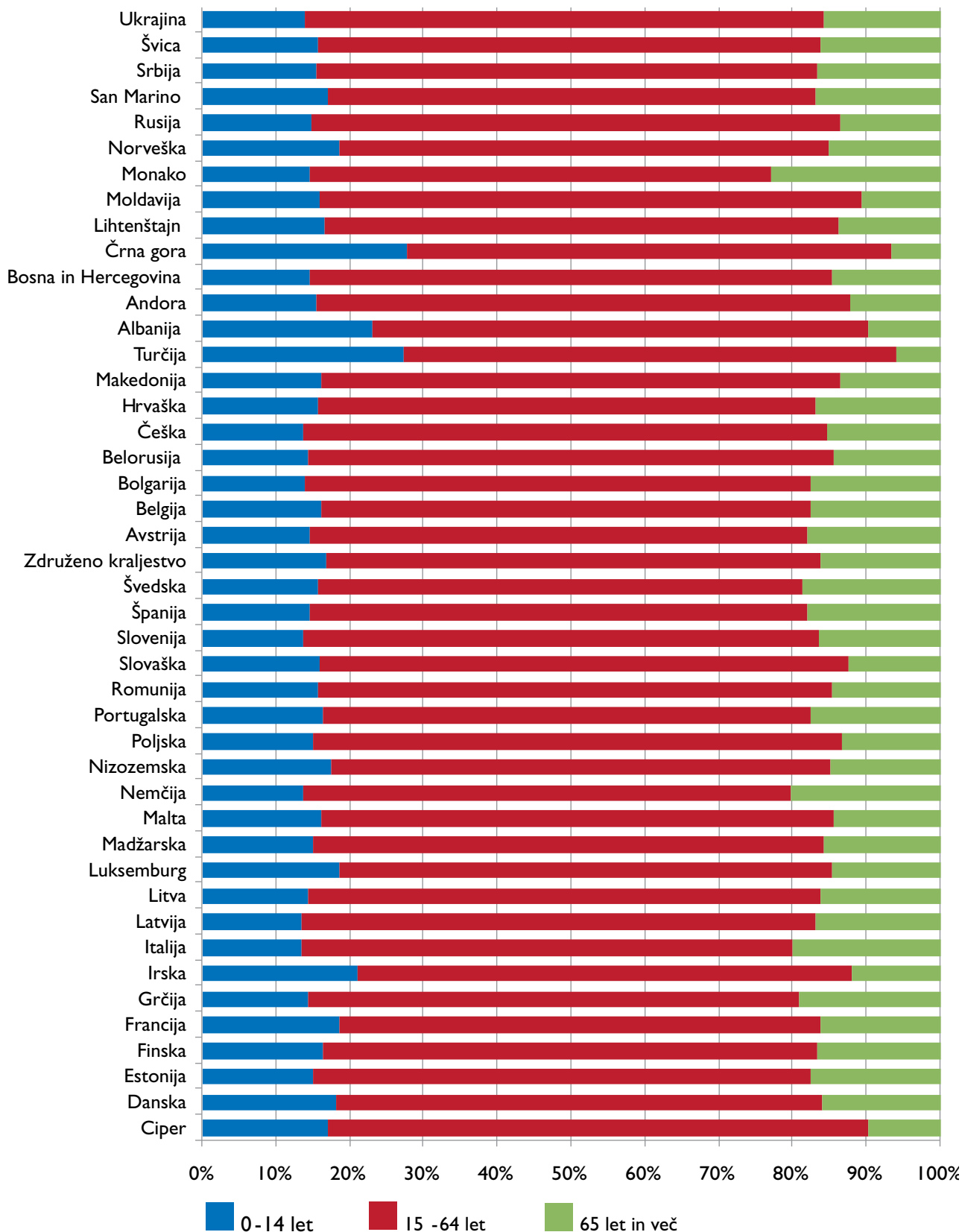
Ena prvih držav, kjer je prišlo do upadanja rojstev, je bila Francija. V njej se je rodnost že ob koncu 19. stoletja zmanjšala na tri otroke na žensko. Danes je pojav nizke rodnosti prisoten v večini evropskih držav. Leta 2006 je število otrok na žensko v Evropski uniji znašalo v povprečju 1,4, v starih članicah Evropske unije pa le 1,43. Zanimivo pa je, da je danes prav Francija, zaradi velikega števila priseljencev, ena redkih držav z visoko stopnjo rodnosti v Evropski uniji (1,98 ‰). Pri vrhu ji s stopnjo 1,90 ‰ sledita Norveška in Irska (9).

V industrijsko razvitih državah je trajalo več generacij, da je rodnost padla na raven ohranjanja prebivalstva ali pod njo, medtem ko drugod po svetu poteka enak prehod bistveno hitreje. Število rojstev se zmanjšuje tudi v gosto naseljenih državah. To je posledica programov načrtovanja družine in širjenja uporabe kontracepcije. Ta pojav je med drugim izrazit pri nekaterih gospodarsko razvitih državah v Aziji in Latinski Ameriki. Kitajska, kjer živi petina vseh ljudi na svetu, je zadnjih 20 let pod ravno ohranjanja prebivalstva. To je predvsem posledica politike enega otroka, ki so jo uvedli leta 1979, in je vplivala na to, da danes Kitajka v povprečju rodi le 1,5 otroka. V Indiji, ki naj bi do leta 2030 po številu prebivalcev prehitela Kitajsko, v želji po dosegu rodnosti, ki zagotavlja zgolj ohranjanje prebivalstva, kot prevladujoč način uravnavanja rojstev izvajajo postopek sterilizacije (11). Staranje prebivalstva ni prisotno le v afriških državah južno od Sahare, kjer stopnja rodnosti upada počasnije, hkrati pa velik del prebivalstva umre že zgodaj, pogosto zaradi okužbe z virusom HIV. Leta 2050 bo zato tam le slabih devet odstotkov vseh prebivalcev starih 60 let ali več (14).

Zaradi vse boljše zdravstvene oskrbe, izboljšane osebne higiene, bolj zdravega načina življenja in višje kakovosti življenja nasploh narašča pričakovana življenjska doba prebivalstva. Ta na primer na Japonskem znaša že 81,5 leta. Pričakovana življenjska doba ob rojstvu se najhitreje povečuje v gospodarsko razvitih državah, kjer delež prebivalstva starejšega od 65 let dosega že 15 in več odstotkov. Dejstvo je, da so starejši edina starostna skupina v Evropi, katere število narašča, po eksploziji prebivalstva pa se njihov

Slika 1: Prebivalstveni piramidi za Kitajsko (leta 2010 in projekcija za leto 2020) kažeta na starajočo se kitajsko družbo. "Zdrava" oblika piramide (z manjšo umrljivostjo in zmernim številom rojstev) se spreminja v "nezdravo" obliko žare, kjer starajoče se prebivalstvo presega število rojstev (število prebivalcev je ponazorjeno v tisočih; 2, 4).

Slika 2: Deleži posameznih starostnih skupin po evropskih državah (23).

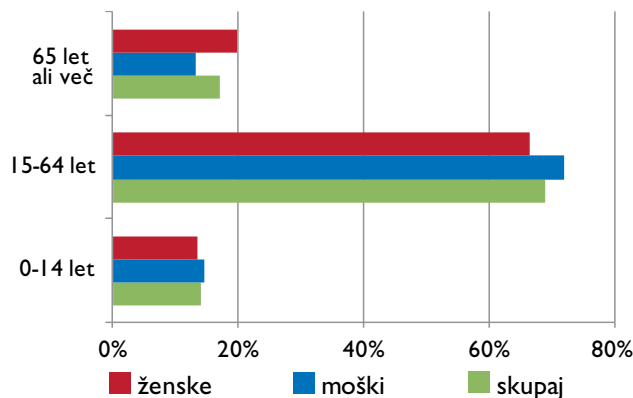
delež povečuje tudi v državah v razvoju. Strokovnjaki ocenjujejo, da je v svetu 675 milijonov ljudi starejših od 60 let, kar obsega 10 odstotkov celotne svetovne populacije (19). Leta 2050 naj bi tako prvič v zemeljski zgodovini na svetu živelo več starih kot mladih ljudi. Staranje prebivalstva bo spremenilo podobo naše skupnosti, navade, delo, delovno silo in način razmišljanja (8, 14).

Staranje prebivalstva v Evropski uniji je posledica dveh trendov: naraščanja števila ljudi starejših od 65 let in upadanja števila otrok, ki so mlajši od 14 let. Demografski trendi v Evropski uniji se bolj razlikujejo regionalno (razlike med statističnimi regijami in med podeželskimi in mestnimi območji) kot nacionalno. Delež ljudi, ki sodijo v starostno skupino nad 65 let, je do leta 2006 najhitreje naraščal zlasti v mestih. Bojazni, da bi se območje Evropske unije izpraznilo, seveda ni, saj se ob splošnem trendu naraščanja števila prebivalcev v svetu v Evropsko unijo ves čas priseljuje večje število prebivalcev z drugih območij. Po podatkih Eurostata se število prebivalcev v Evropski uniji kljub naraščanju deleža prebivalcev starih nad 65 let povečuje (5).

Slovenija ne zaostaja za svetovnimi trendi staranja prebivalstva

Slovenija je po svojih demografskih značilnostih precej podobna ostalim razvitim državam, za katere je značilno, da odstotek prebivalstva v starostni skupini nad 65 let presega 7 % celotne populacije. Slovenija je to mejo že krepko presegla in se močno približala deležu 20 % starih nad 65 let, ki ga Malačič (2006) postavlja kot mejo, pri kateri bi že lahko govorili o zelo starem ali pretirano starem prebivalstvu (13).

Tudi pri nas se je prebivalstvo začelo starati v času demografskega prehoda, ki se je začel ob koncu 18. stoletja (8). Od tradicionalnega tipa obnavljanja prebivalstva, za katerega je značilna visoka raven smrtnosti in rodnosti, smo v začetku industrijske revolucije prešli na t. i. moderni tip obnavljanja prebivalstva, znotraj katerega je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na staranje družbe, zniževanje rodnosti (8). Le-ta se v Sloveniji z različnimi nihanji in različnimi hitrostmi upadanja znižuje že vsaj 100 let (10), od leta 1980 pa ne zagotavlja več enostavnega obnavljanja prebivalstva, saj je stopnja rodnosti manjša od 1 ‰

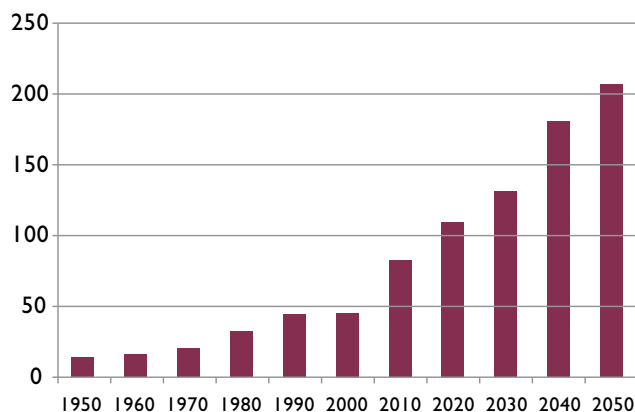
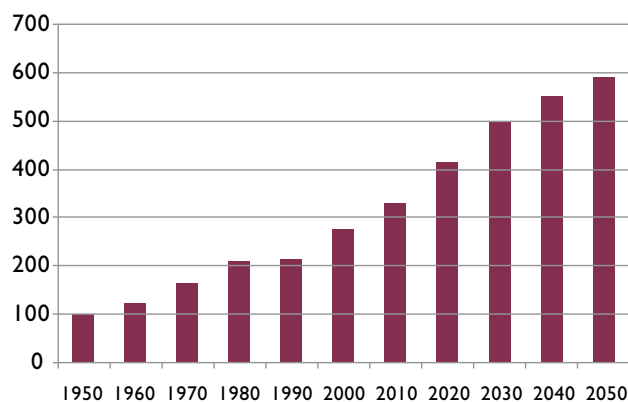

Slika 3: Delež prebivalstva Slovenije po starostnih skupinah za leto 2010 (21).

(2, 8). Stopnja totalne rodnosti (število otrok, ki jih je v svoji rodni dobi rodila ženska starejša od 49 let) se v Sloveniji od leta 2003 sicer rahlo povečuje in je do leta 2008 iz 1,2 zrasla na 1,32, kar je posledica rojevanja otrok *baby boom* generacije (10). Hkrati se viša tudi pričakovana življenjska doba, ki se je od leta 1950, ko je znašala za moške 63 in za ženske 68 let, do danes podaljšala za 13 let. Dečku, ki se je rodil leta 2010, statistično povprečje napoveduje 75 let življenja, deklice bodo v povprečju živele nekaj več kot 82 let (27).

Na starostno strukturo prebivalstva Slovenije pomembno vplivajo tudi migracije. Slovenija je bila v prvi polovici prejšnjega stoletja pretežno emigracijska regija in šele od konca petdesetih let dalje je bil selitveni prirast pozitiven. Najvišji je bil v 70-tih in v začetku 80-tih let, ko se je na območje države priseljevalo zlasti prebivalstvo z drugih območij takratne Jugoslavije. V obdobju osamosvojitve je selitveni prirast začasno upadel, nato je rasel in se leta 2009 dvignil na raven okoli 11.500 priseljenih na leto (7, 21). Pozitiven selitveni saldo vpliva na starostno strukturo slovenskega prebivalstva predvsem s tem, da je povprečna starost priseljenih nižja od povprečne starosti prebivalstva države, hkrati pa je višja tudi rodnost priseljskega prebivalstva. Vendar pa samega procesa staranja tudi vpliv pozitivnih migracij ne bo bistveno zaustavil (10).

Trenutni trendi spreminjanja starostne sestave prebivalstva bodo vplivali na sestavo v prihodnosti. Tako se bo po pričakovanjih do leta 2060 močneje povečevalo število prebivalcev v starostni skupini nad 65 let, število mladih pa se bo manjšalo. Deleža oseb starih od 0-14 let in 15-59 se bosta v drugi polovici stoletja po pričakovanju demografskih projekcij Eurostat zmanj-

Slika 4: Trend naraščanja števila predstavnikov starostne skupine nad 65 (levo) in nad 80 let (desno) v Sloveniji - srednja projekcija (25).

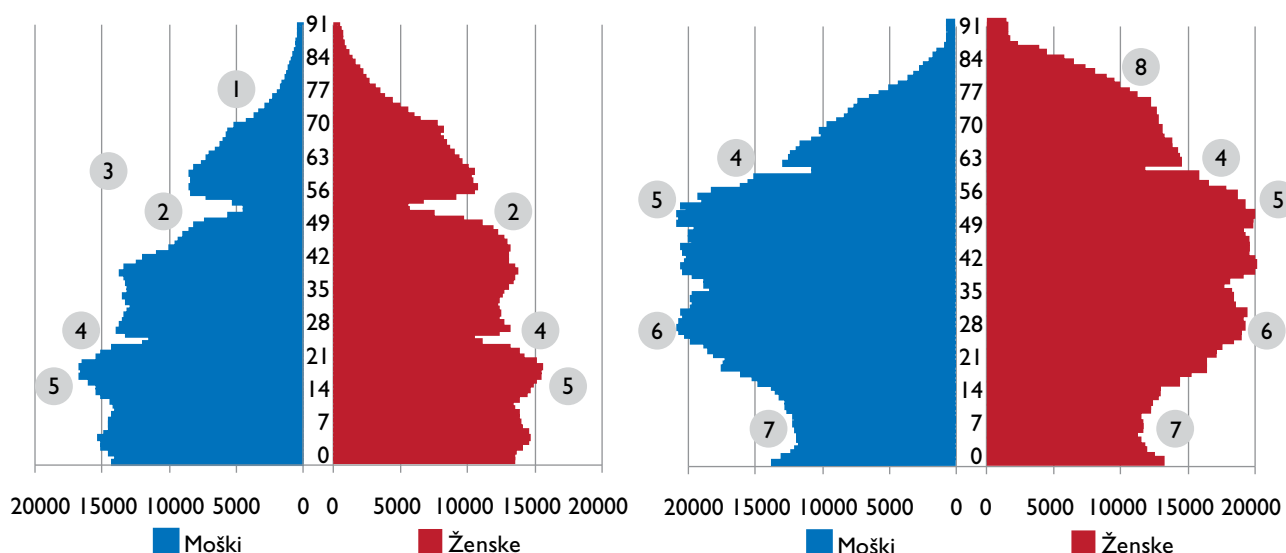
šala za 1,1 % oz. 16,7 %, delež oseb nad 60 in več kot 80 let pa se bo povečal za 17,8 % oziroma za 10,6 %. Predvsem izrazit bo porast deleža oseb starih nad 80 let, torej dela populacije, ki bo pretežno nezmožna samostojnosti in odvisna od zdravstvene pomoči in dolgoročne oskrbe drugih (10).

Staranje prebivalstva in daljša življenjska doba sta posledici družbenogospodarske razvitosti, vendar ustvarjata nove izzive, s katerimi se bo morala soočiti družba. Ti se kažejo na področju pokojninskega sistema, zaradi staranja veliko obremenitev za državo predstavljajo naraščajoči odhodki za zdravstvo, problem pa so tudi povečana prisotnost pojava depresije, osamljenosti in generacijski razko-

rak glede na vitalnejše mlajše generacije. Da bi zmogli te pomembne demografske spremembe primerno obvladovati, bomo morali ustrezno prispevati vsi "udeleženci" današnjega časa in jutrišnjega dne ter razviti nove oblike solidarnosti in sodelovanja med generacijami (9).

Staranje prebivalstva na podeželju

Posebni demografski trendi, povezani s staranjem prebivalstva, se v zadnjih letih dogajajo tudi na podeželju. Chapmanova in Peaceova (2008) v svoji študiji primerjata podeželska kraja Oyén (Kanada) in

Slika 5: Primerjava prebivalstvenih piramid Slovenije za leti 1971 in 2008.

Legenda: 1 neposredni vpliv prve svetovne vojne; 2 upad rojstev med prvo svetovno vojno; 3 neposredni vpliv druge svetovne vojne; 4 upad rojstev med drugo svetovno vojno; 5 povojne baby boom generacije; 6 visoka rodnost v sedemdesetih letih; 7 zniževanje rodnosti; 8 presežek žensk nad moškimi (22).

Northamptonshire (Združeno kraljestvo). Raziskava je pokazala, da obstaja trend selitve mladega prebivalstva v mestna območja, kjer iščejo delo, medtem ko starejši ostajajo doma na podežlju. Po drugi strani pa se na podeželje starejše prebivalstvo tudi priseljuje, da bi se tam postaralo (4). Na teh območjih je zato staranje prebivalstva s ponovno preusmeritvijo mladega prebivalstva v mesta, ki je znano kot pojav *back to the city movement*, prisotno veliko bolj kot drugje.

Trend staranja prebivalstva na podežlju, ki je izrazit tudi v Sloveniji, se bo nadaljeval, kar bo pomembno vplivalo na razvoj podeželja. To bo vse bolj odvisno od dejavnosti starejših ljudi. Starejši so na podežlju tako v gospodarsko razvitih kot manj razvitih državah poseben vir znanja in izkušenj. Mnogi na primer poznajo tradicionalne prakse v kmetijstvu, pristope v zdravstvu, znajo se tudi spopasti z različnimi strategijami proizvodnje hrane. Njihova integracijska vloga je velikega pomena še posebno takrat, ko varujejo svoje vnuke in s tem pomembno prispevajo k njihovi socializaciji, medtem ko so njihovi starši na delu v mestu (19).

Vendar pa so pogoji za življenje v že tako težavnem tretjem življenjskem obdobju za starejše prebivalstvo na podežlju v primerjavi z zagotavljanjem osnovnih človekovih potreb v mestu neugodni. Na podežlju je namreč v primerjavi z mesti manj sto-

Preglednica 1: Delež starega prebivalstva na podežlju in v urbanih območjih po podatkih Demografskega letopisa Združenih narodov (1996) na primeru nekaterih azijskih držav, kjer je staranje na podežlju še posebej očitno (20).

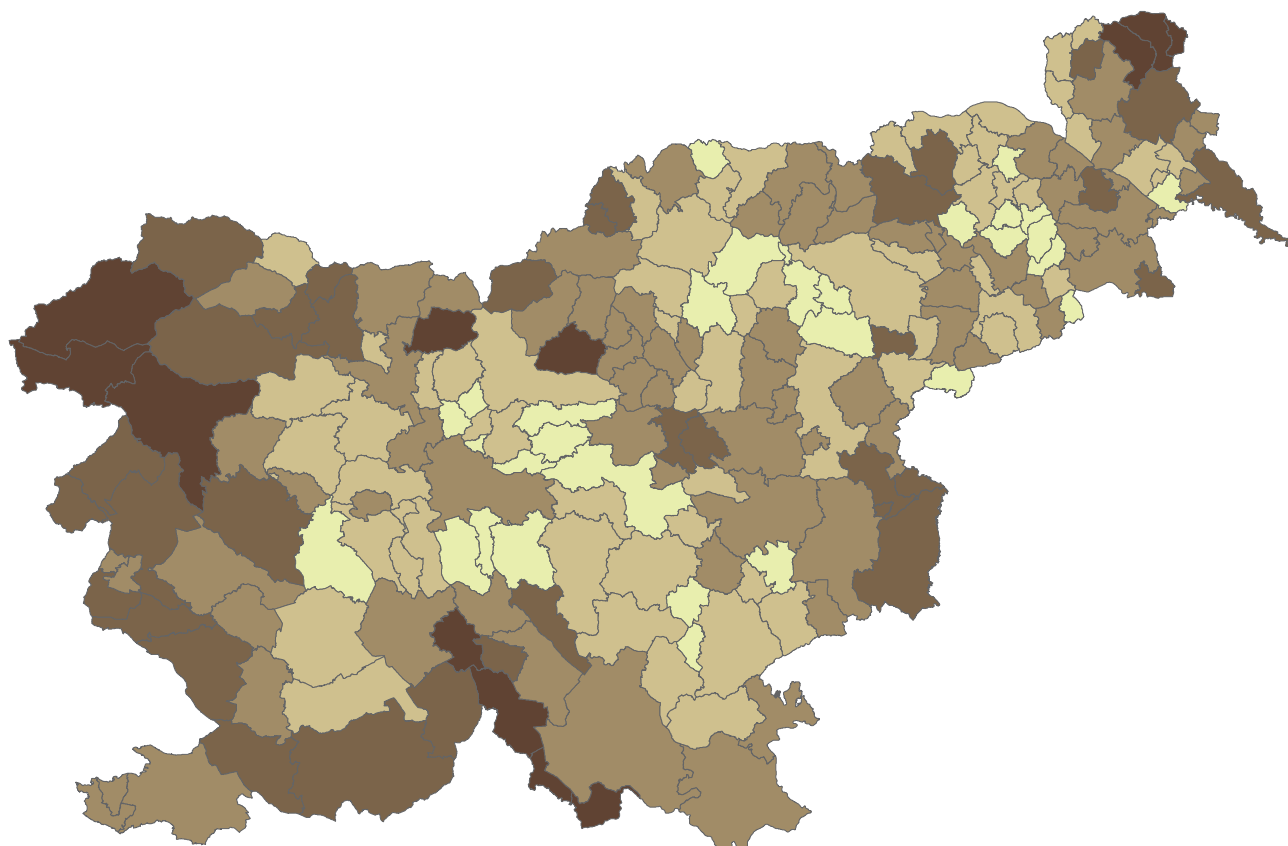
	mestno prebivalstvo: delež starejših od 60 let	podeželsko prebivalstvo: delež starejših od 60 let
Japonska	19,5	25,4
Južna Koreja	6,9	17,9
Brunej	3,5	5,3
Kitajska	8,1	8,7
Indonezija	5,6	7,4
Malezija	5,3	6,7
Filipini	5,0	5,5
Tajska	6,3	7,7
Kambodža	5,0	5,4
Vietnam	7,4	7,7

ritev ali pa so manj pogoste. Nezadostno je razvit javni promet, primanjkuje ustreznih stanovanj prilagojenih starejši generaciji, nižji je povprečni dohodek. Primanjkuje tudi ustanov, ki jih koristijo predvsem starejši ljudje (dejavnosti društev upokojencev, župnijske Karitas in Centra za socialno delo) (2, 4). Vsi ti dejavniki pa vodijo v osamljenost in izolacijo starejših na podežlju.

Ali je podeželje primeren prostor za staranje, smo ugotavljali tudi v okviru projektne skupine Medgeneracijsko sožitje pri vajah pri predmetu Geografija podeželja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Med 26. decembrom 2010 in 5. januarjem 2011 smo člani skupine izvedli 22 anket med starejšim prebivalstvom (starimi nad 65 let) na slovenskem podežlju. Med drugim smo anketirance spraševali tudi o tem, ali so zadovoljni z življenjem v svojem kraju, pri čemer so kar v 73 % odgovorili pritrdilno. Toda obenem so pri vprašanju, kaj jim v starosti, ki jo preživljajo na podežlju, predstavlja največjo oviro, večinoma izpostavili oddaljenost od pomoči in zdravstvene oskrbe, oddaljenost od drugih ustanov (banka in trgovina) ter pomanjkanje javnih prevoznih sredstev. Vzorec anketiranja seveda ni bil reprezentativen, toda njegova analiza je jasno pokazala, da se starejši podeželani poleg lepe narave, čistejšega zraka in sproščenega življenja zelo zavedajo tudi omejitve v svojem kraju, saj so ti večinoma locirani na obrobni območjih. Ker imajo ljudje na podežlju praviloma nižji dohodek kot ljudje v mestnih območjih, potrebe starejših pa so na obeh območjih iste, se starejši na slovenskem podežlju soočajo tudi s finančnimi težavami. Tako kljub temu da je 36 % vprašanih menilo, da pomoč pri vsakdanjih opravilih potrebujejo, te pomoči kar 50 % anketirancev ne bi bilo sposobno plačati. Pomoči potrebni so izpostavili predvsem potrebo po občasnih pomoči pri nakupih, prinašanju hrane, čiščenju ter urejanju vrta, nekaj pa tudi pri osebni in zdravstveni negi. Kar 50 % vprašanih bi sprejelo pomoč prostovoljcev.

Starejšim največjo oviro predstavlja slabo zdravstveno stanje, težave pri hoji, pomanjkanje moči za fizično delo in nizka pokojnina. Na vprašanje, ali je življenje v starosti lepše ali slabše kot v mladosti, je kar 55 % vprašanih odgovorilo, da slabše, toda 27 % jih meni, da je lepše. 18 % jih meni, da spremembe pravzaprav ni (3).

Delež starih nad 65 let med vsemi prebivalci v občini

Slika 6: Prebivalci stari 65 in več let (leta 2008) v Sloveniji po občinah (21).

Medgeneracijska solidarnost – ne samo dobra človeška lastnost ...

"Družba za vse starosti" je bilo geslo mednarodnega leta starejših ljudi, s katerim je Organizacija Združenih narodov leta 1999 želela pritegniti pozornost vsaj odgovornih v posameznih državah na obseg in posledice "revolucije življenjske dobe" (9).

V tradicionalni in v današnji individualizirani družbi je za posameznikov osebni razvoj ključna pripadnost neki skupini, znotraj katere je človek povezan z drugimi, in preko katere se povezuje v širšo skupnost. Med takimi skupinami je od začetka do konca našega življenja najpomembnejša družina, ki prispeva najvišji delež človeške sreče in oskrbe osnovnih potreb. Poleg te imata velik pomen še ljudje ožjega delovnega okolja in prijateljskega kroga (17).

Pomembnosti medgeneracijske solidarnosti za uspešno delovanje sodobne družbe se že nekaj let dobro zavedajo številne razvite države z vse višjim deležem starega prebivalstva. Evropska unija v svojih strategijah in programih poudarja cilje trajnostne rasti, socialne pravičnosti ter izboljšane zdravja in blagostanja državljanov (9). Da bi to dosegli, je nujno boljše vključevanje mladih generacij, globalen pristop k "aktivnemu življenjskemu ciklu" in novo mesto starejših v družbi (26).

Potrebe po ukrepanju se zaveda tudi vlada Republike Slovenije, ki je v zadnjih letih sprejela več dokumentov, ki določajo okvire razvoja na tem področju. Med ključnimi je leta 2006 sprejeta strategija varstva starejših do leta 2010 z naslovom *Solidarnost, sožitje in kakovost starega prebivalstva*. V njej se država odziva na posledice, ki jih prinaša staranje prebivalstva. Za sprejemanje in uresničevanje ciljev strategije je oblikovala Svet za solidarno sožitje generacij in kakovost

stno staranje prebivalstva v Sloveniji. V njem sodelujejo predstavniki izvajalcev storitev in programov za starejše, predstavniki znanstveno-raziskovalnega področja, predstavniki nevladnih organizacij in predstavniki vseh vladnih resorjev (9).

Vendar pa dejstvo, da se posledic starajoče družbe zavedajo vlade in organizacije posameznih držav, ni dovolj. Za resničen napredek na tem področju se moramo pomena medgeneracijskega sožitja, vloge družine v razvoju posameznika in pomembnosti pristnih medčloveških odnosov ozavestiti ljudje sami.

... temveč temelj trajnostnega razvoja družbe

Z demografskimi spremembami se oblikuje nova družba. Vedno manj je mladih odraslih, vse več je upokojencev in ostarelih. Delovanje družbe se bo moralo prilagoditi tem procesom. Razviti se bodo morale nove oblike solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja ter izkušenj (26).

Pomena medgeneracijskega sožitja se dobro zavedajo tudi študentke in študenti Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. V akademskem letu 2008/09 so pri predmetu Geografija podežela izvedli raziskavo o problematiki staranja in starejših v Sloveniji. Eden izmed ciljev je bil začrtati smernice medgeneracijskega sožitja na lokalni ravni ter povezati oskrbovance in domove starejših z lokalnim šolskim okoljem. Svoje predloge so uresničili v Domu starejših občanov Izola. 7. aprila 2009 so pripravili prvo delavnico medgeneracijskega sožitja. Zaradi izjemno dobrega odziva delavcev Doma upokojencev Izola in oskrbovancev so z delavnicami nadaljevali in k sodelovanju pritegnili tudi Osnovno šolo Livada in Gimnazijo Koper. Sodelovanje se s strani Oddelka za geografijo še vedno nadaljuje. V akademskem letu 2010/11 so študenti ljubljanskega oddelka za geografijo večkrat obiskali Dom starejših občanov v Izoli. Skupaj z upokojenci so sodelovali na različnih delavnicah in z njimi preživeli del dneva ...

Slika 7: Utrinek iz delavnice medgeneracijskega sožitja v Izoli (foto: Barbara Čer nič).

Delež starih in zelo starih (85 in več let) se v Sloveniji povečuje zlasti na podeželskih, obrobni območjih. V njih ni osnovnih storitev, ki jo potrebuje starejša populacija. Velik problem je tudi izginjajoča socialna pomoč starejšim. Mladi se izseljujejo v mesta, k ostarelim prihaja pomoč izven družinskega kroga, vendar je ta zaradi finančnih vzrokov pogosto nedostopna. Še posebej so izolaciji in osamljenosti podvržene žen-

ske, katerih življenjska doba je v povprečju daljša od življenjske dobe moških.

Medgeneracijska solidarnost je verjetno najbolj primeren odgovor na številne omenjene probleme. Pri njej gre za odnose, ki so skozi zgodovino omogočali preživetje človeški družbi - odnose, ki so prav tej družbi omogočali obstoj in razvoj.

Viri in literatura

1. Age distribution.
Medmrežje: http://www.nationmaster.com/country/ch/Age_distribution (januar, 2011).
2. Božnar, B. 2000: Opredelitev prostorskih funkcij za potrebe ostarelega prebivalstva v občini Medvode. Diplomsko delo, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
3. Brvar, M., Černič, B., Černjavič, M., Donko, A., Gaberšček, P., Groznik, M., Kavgić, A., Kuhelnik, M., Kumer, P., Lavrič, P., Ropret, D. 2011: Analiza vprašalnikov za starejše osebe na slovenskem podeželju (osebni vir, januar 2011).
4. Chapman, S. A., Peace, S. 2008: Rurality and ageing well: 'a long time here'. Rural Ageing: A good place to grow old? Bristol.
5. Goll, M. 2010: Ageing in the European Union: where exactly?
Medmrežje: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-026/EN/KS-SF-10-026-EN.PDF (januar, 2011).
6. Jerman, K. 2011: Medgeneracijsko sožitje (osebni vir, januar 2011).
7. Kraigher, T. 2003: Vpliv različnih možnosti ekonomskega razvoja na ekonomsko vzdržanost staranja prebivalstva v Sloveniji. Zbornik 13. mednarodnega statističnega posvetovanja. Radenci.
8. Kretič, I. 2007: Staranje delovne sile in zaposlovanje starejših delavcev. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
9. Križman, I. 2008: Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje. Ljubljana.
10. Krže, S. 2008: Vpliv staranja prebivalstva na trg dela v Sloveniji. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
11. Kunzig, R. 2011: Število prebivalcev: 7 milijard. National Geographic Slovenija 1.
12. Malačič, J. 2003: Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001–2036; Naravna rast nasproti celotni rasti prebivalstva. Zbornik 13. mednarodnega statističnega posvetovanja. Radenci.
13. Malačič, J. 2006: Demografija – teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana.
14. Planet starcev. Sobotna priloga, 20. 4. 2002.
15. Primožič, M. 2010: Vzorci obnavljanja kmečkega prebivalstva – dejavniki odločanja za kmečki poklic in kmečko družino na območju upravne enote Kranj. Diplomsko delo, Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
16. Ramovš, J. 2006: Potenciali in potrebe tretje generacije v občini Komenda. Kakovostna starost 9, 3.
17. Ramovš, J. 2007: Medgeneracijsko sožitje med stebri. Odnos Slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost. Ljubljana.
18. Rural ageing.
Medmrežje: <http://www.fao.org/economic/esw/esw-home/esw-population-dynamics/esw-rural-ageing/en/> (januar, 2011).
19. Skeldon, R. 1999: Ageing of Rural Populations in South-East and East Asia.
Medmrežje: <http://www.fao.org/sd/wpdirect/WPan0028.htm> (januar, 2011).
20. Statistični urad Republike Slovenije.
Medmrežje: <http://www.stat.si/> (januar, 2011).
21. Šnuder, K., Žnidaršič, T. 2009: Prebivalstvena piramida, Slovenija.
Medmrežje: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2299 (februar, 2011).
22. The World Factbook. Medmrežje: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (januar, 2011).
23. U.S. Census Bureau, 2011.
Medmrežje: <http://www.census.gov> (januar, 2011).
24. World population prospects, 2008.
Medmrežje: <http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2> (januar, 2011).
25. Zelena knjiga: Odziv na demografske spremembe – nova solidarnost med generacijami, 2005.
Medmrežje: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2005/com2005_0094sl01.pdf (januar, 2011).
26. Žerdin, A. 2011: Kaj se začel na začetku? Sobotna priloga (8. januar 2011).